

Pohde

Pohjois-Pohjanmaan
hyvinvointialue

Erityisen tuen tarpeessa olevat ikäihmiset

Ohjeistusta työntekijälle erityisen tuen tarpeessa olevan tunnistamiseen ja määrittelyyn

Erityisen tuen tarve

Erityistä tukea tarvitsevalla henkilöllä ja asiakkaalla tarkoitetaan henkilöä, jolla on erityisiä vaikeuksia hakea ja saada tarvitsemiaan sosiaali- ja terveyspalveluja kognitiivisen tai psyykkisen vamman tai sairauden, päihteiden ongelmakäytön, usean yhtäaikaisen tuen tarpeen tai muun vastaavan syyn vuoksi (SHL 2014/1301, 3 §)

Tausta ja tarve

- Väestön ikääntyminen kasvattaa sosiaali- ja terveystalveluiden kysyntää hyvinvointialueilla
- Erityistä tukea tarvitsevan ikääntyneen omatyöntekijänä tulee olla sosiaalityöntekijä (sosiaalihuoltolaki 42 §)
- Sosiaalityö ja sosiaaliohjaus lakisääteisinä sosiaalipalveluina turvattava myös yli 65-vuotiaalle aikuisväestölle
- Tunnistettu riski, että erityisen tuen tarpeessa olevia ei tunnisteta ja erityistä tukea tarvitsevat ikääntyneet saattavat jäädä ilman tarvitsemaansa sosiaalityötä- ja ohjausta → asiakastilanteiden kriisiytyminen ja muiden palvelujen kuormittuminen
- Ikäihmisten asiakas- ja palveluohjaukseen sekä sosiaalityöhön on tarve saada työkaluja erityisen tuen tarpeessa olevan henkilön tunnistamisen ja määrittelyn tueksi

Erityisen tuen tarpeen arviolomakkeen kokeilun johtopäätöksiä

- ✓ Palveluohjaajilla on ymmärrystä erityisen tuen tarpeen määritelmästä ja tunnistamisen tärkeydestä → Osaamisen vahvistamiselle ja tarkemmalle ohjeistukselle on kuitenkin tarvetta
- ✓ Erityisen tuen tarpeen tunnistaminen ei voi olla vain asiakas- ja palveluohjaajien vastuulla, vaan palveluohjauksen työhön ja tunnistamiseen tarvitaan myös sosiaalityön asiantuntemusta
- ✓ Erityisen tuen tarpeen lomake on tehnyt määritelmää erityisen tuen tarpeessa olevasta näkyväksi ja tukenut asiakastilanteiden tarkastelussa
- ✓ Osa erityisen tuen tarpeen seurannan asiakastilanteiden kuvauksista ovat sellaisia, jotka ovat selkeitä sosiaalityön asiakkaita, mutta eivät välttämättä erityisen tuen tarpeessa olevia (esim. maksamattomat laskut tai edunvalvontaan liittyvät kysymykset) → Tällaiset asiakkaat voisivat hyötyä paremmin gerontologisesta sosiaaliohjauksesta
- ✓ Jatkoa ajatellen gerontologisen sosiaalityön rinnalle tarvitaan myös sosiaaliohjausta

Miksi erityisen tuen tarpeen määrittely ja tunnistaminen on tärkeää?

- Erityisen tuen tarve määrittää palvelutarpeen arviointiin osallistuvia ammattilaisia (SHL 36 §) → yksittäisten asiakkaiden edun ja oikeuksien toteutumisen kannalta tärkeää
  - Omatyöntekijän nimeämisen kannalta, erityistä tukea tarvitsevan henkilön omatyöntekijäksi nimetään sosiaalityöntekijä (SHL 42 §)
  - Hoidon ja huolenpidon turvaavat päätökset (SHL 46 §)
  - Erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden hyvinvoinnin seuraaminen ja edistäminen (SHL 8 §)
- Sosiaalialan ammattihenkilöiden osaamisen optimaalisempi hyödyntäminen, veto- ja pitovoimatekijä
- Asiakkaan palvelutarpeeseen vastaaminen
- Kun osaaminen kohdennetaan tarkoituksenmukaisesti asiakkaan palvelutarpeeseen perustuen, on mahdollista edistää palvelujen vaikuttavuutta, tuottavuutta ja saatavuutta sekä asiakaskokemusta (Isokuortti, Pasanen & Tukiala 2016).

Erityistä tukea tarvitsevan henkilön tunnistaminen

- Olennaisinta tunnistaa riski, että henkilö voi jäädä ilman tarvitsemiaan (sosiaali –ja terveydenhuollon) palveluja tai tukea
- Jos asiakas saa tarvitsemansa palvelut sujuvasti, ei erityisen tuen tarvetta pääsääntöisesti ole
- Paljon palveluja tarvitseva tai niin sanottu yhteisasiakas ei ole erityistä tukea tarvitseva - mutta voi olla sitä, jos palvelut ovat epätarkoituksenmukaisia, vääriä tai puutteellisia. (Liukko, Eeva. 2019. "Erityistä tukea tarvitseva henkilö palvelujärjestelmässä" mukaillen)
- Kaltoinkohtelu tai kaltoinkohteluepäily edellyttää aina työparityötä sosiaalityöntekijän kanssa ja/tai sosiaalityön asiakkuutta

Tunnistamisen paikat

Palvelujärjestelmän sisääntuloväylällä

- Palvelujen piiriin tuleminen (sosiaalihuolto, terveydenhuolto ja Kela): huoli-ilmoitukset, hakemukset ja muut yhteydenotot
- Neuvonta -ja ohjaustilanteessa, ensiarvion aikana
- Palvelutarpeen arvioinnin aikana

Palvelujärjestelmän sisällä

- Suunnitelman toteutumisen seurannassa
- Erityisryhmien terveystarkastukset
- Epäselvät tilanteet, ammattilaisen huoli
- Hukkakäynnit, toistuvat käynnit jne.
- Palvelujen toimimattomuus, vaikeudet saada palveluja
- Monitahoiset yhteisasiakkuudet
- Toistuvat huoli-ilmoitukset tai yhteydenotot
- Järjestelmän tuottama seurantatieto (Esim. RAI-arviointi)

Palvelujärjestelmän reunamilla tai ulkopuolella

- Ei asiakkuutta tai asiakkuus on hyvin heiveröistä
- Asiakkaan, omaisen tai läheisen yhteydenotto
- SHL:n mukaiset huoli-ilmoitukset
- Etsivä ja löytävä työ, jalkautuminen

Erityisen tuen tarpeessa olevien seurantajakson aikana kuvattuja tilanteita, joissa erityisen tuen tarve:

Kaltoinkohtelu
(fyysinen,
taloudellinen,
psykykinen)

Tuen tarpeessa
oleva, mutta
palveluista
kieltäytyvä

Vaikeat
taloudelliset
ongelmat,
velkaantuminen,
ulosottotilanne

Omaishoitajan
itsemurhayritys

Haastava
perhetilanne,
samassa taloudessa
asuvien aikuisten
lasten haasteet

Useita haastavia
tuen tarpeita

Päihdeongelma ja/tai
mielenterveysongelma;
masennustausta,
peliriippuvuus

Hoitajan ja
hoidettavan
konflikti

Vakavat asumisen
haasteet, riski joutua
asunnottomaksi, häätö,
asuinkelvoton talo,
hamstraus,
paloturvarikkomukset

Muutos- ja
kriisitilanteet;
puolison menetys

Erityisen tuen tarpeen arvio	Kyllä - Ei - En osaa sanoa
Onko asiakas kokenut kaltoinkohtelua* tai onko kyseessä kaltoinkohteluepäily?	
Onko asiakkaalla taloudellisia haasteita?	
Onko asiakas asunnoton tai onko asiakas vaarassa joutua asunnottomaksi?	
Onko asiakkaalla useita haastavia tuen tarpeita*?	
Puuttuuko asiakkaalta läheisverkosto?	
Onko asiakkaalla erityisiä vaikeuksia hakea tai saada tarvitsemiaan sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja?	

Ohje, vastaa yllä olevaan taulukkoon asiakkaan todellisen nykytilanteen mukaisesti

1. Mikäli vastaat johonkin kysymykseen kyllä, arvioi onko palveluohjaajan antama tuki asiakkaalle riittävää. Selvitä ja kirjaa asiakkaan tilanne palvelutarpeen arvioon mahdollisimman kattavasti.

Mikäli kyseessä on kaltoinkohtelu tai epäily kaltoinkohtelusta, siirry suoraan kohtaan 3.

2. Mikäli arvioit, että palveluohjaajan tuki ei ole riittävää, arvioi onko moniammatillisen työryhmän tuki riittävää (esimerkiksi työparityö toisen ammattilaisen kanssa).

3. Mikäli se ei riitä, konsultoi sosiaalityöntekijää asiakkaan tuen tarpeesta. Työparityö sosiaalityöntekijän kanssa tai sosiaalityön asiakkuus.

*Kaltoinkohtelu: Ikäihmisiin kohdistuvalla kaltoinkohtelulla tarkoitetaan luottamuksellisessa suhteessa tapahtuvaa tekoa tai tekemättä jättämistä, joka vaarantaa ikääntyneen hyvinvoinnin, turvallisuuden tai terveyden. Yleensä kaltoinkohtelulla tarkoitetaan yli 65-vuotiaisiin kohdistuvaa fyysistä ja/tai psyykkistä väkivaltaa, seksuaalista hyväksikäyttöä, taloudellista hyväksikäyttöä, hoidon ja avun laiminlyömistä tai muuta oikeuksien rajoittamista, loukkaamista ja ikäihmisen ihmisarvoa alentavaa kohtelua. Kaltoinkohtelu voi olla parisuhde-, perhe- tai lähisuhdeväkivaltaa, jolloin se tapahtuu läheisessä ihmissuhteessa. Se voi ilmetä myös hoitosuhteessa huonona ja epäeettisenä kohteluna. Kaltoinkohtelu voi olla myös rakenteellista, jolloin ikääntynyt kohtaa yhteiskunnan ja palvelujärjestelmän taholta esimerkiksi ikäsyjintää tai palveluiden epäämistä.

*Haastavat tuen tarpeet: Useat tuen tarpeet johtuvat jostakin muusta kuin ikääntymisen tuomista haasteista, kuten elämäntilanteen haasteet, monimutkaisia ongelmia/päällekkäisiä haasteita elämässä, mielenterveys-/päihde-/peliongelmia, läheisverkoston puute, hoidosta kieltäytyminen niin, että on vaaraksi itselleen tai läheisille.

Kuva: Erityisen tuen tarpeen arvio –lomake, joka sisältää:

- Erityisen tuen tarpeen tunnistamiseen liittyviä kysymyksiä
- Toimintaohjeita työntekijälle
- Tarkempia määritelmiä erityisen tuen tarpeen tilanteista

Huomioita erityisen tuen tarpeen määrittelyyn ja tunnistamiseen

---

- Ammattilaisten ja yhteistyökumppaneiden tietoisuuden vahvistaminen erityisen tuen tarpeesta ja sen tunnistamisesta on tärkeää
- Erityisen tuen tarpeessa olevien asiakkaiden tilanne on selvitettävä kattavasti ja kirjattava tarkasti
- Erityisen tuen tarve on usein tilannesidonnaista –ei pysyvää
- Erityisen tuen tarve voi syntyä missä tahansa palveluketjun vaiheessa, myös jo ikäihmisten palvelujen piirissä olevilla (esim. yhteisöllinen asuminen tai ympärivuorokautinen palveluasuminen) voi olla erityisen tuen tarve
- Jatkossa tarvitaan myös työkaluja ja osaamisen vahvistamista kaltoinkohtelun tunnistamiseen, joka on yksi selkeimmistä erityisen tuen tarpeen tilanteista

Lähteet

Isokuortti, Nanne, Pasanen, Kaisa & Tukiala, Anna-Kaisa. 2016. ”Sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen selvitys ja ehdotus tarkoituksenmukaisesta tehtävärakenteesta”. Helsingin kaupunki, sosiaali- ja terveystoimi.

Luettavissa: [Sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen selvitys ja ehdotus tarkoituksenmukaisesta tehtävärakenteesta \(hel.fi\)](#)

Liukko, Eeva. 2019. ”Erityistä tukea tarvitseva henkilö palvelujärjestelmässä”. Luettavissa:

<https://koskeverkko.fi/wp-content/uploads/2020/02/Eeva-Liukko-PAKUseminaari-181119-Jyv%C3%A4skyl%C3%A4.pdf>

Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)

Katso myös:

Kaltoinkohtelun muotoja, riskitekijöitä ja tunnistamista sekä avun hakemista koskeva Suvanto Ry:n sivusto:

<https://www.suvantory.fi/vakivalta>

Laatinut:

Iina Aro

Projektisuunnittelija, YTM, sosiaalityöntekijä

